

Приказ

Зборник *Савремена српска фолклористика XI*

Савремена српска фолклористика XI, Ур. Смиљана Ђорђевић Белић, Данка Лајић Михајловић и Биљана Сикимић. Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ – Лозница: Центар за културу „Вук Караџић“ – Тршић: Научно-образовно културни центар „Вук Караџић“, 2022, 441 стр.

Зборник *Савремена српска фолклористика XI* објављен је 2022. године у издању Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке „Светозар Марковић“ у Београду, Центра за културу „Вук Караџић“ у Лозници и Научно-образовно културног центра „Вук Караџић“ у Тршићу. Овом интердисциплинарном зборнику, који су уредиле др Смиљана Ђорђевић Белић, др Данка Лајић Михајловић и др Биљана Сикимић, допринело је двадесет девет стручњака из области фолклористике, етнологије, антропологије, етномузикологије, етнокореологије, народне књижевности, лингвистике и правних наука, који долазе из шест земаља (Србије, Босне и Херцеговине, Хрватске, Словеније, Румуније и Русије). Зборник обухвата двадесет и три студије (осамнаест ауторских и пет коауторских), излагане на истоименој научној конференцији, одржаној од 1. до 3. октобра 2021. године у Тршићу. Радови су подељени у шест тематских целина, од којих су прве четири посвећене нематеријалном културном наслеђу (у даљем тексту: НКН), а последње две савременим теренским истраживањима и усменом фолклору.

Богатом корпусу монографија и радова који се баве нематеријалним културним наслеђем може се придодати и први део овог зборника, који обухвата шеснаест радова посвећених управо овој теми. Две деценије од доношења Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа (2003), којом су дефинисана одређена административна правила и процедуре у вези са евидентирањем елемената НКН и успостављањем система њихове заштите, стручњаци су могли да ре-

капитулирају остварене резултате и да кроз различите примере изнесу искуства институционалног деловања у више земаља. Читањем ових радова стиче се утисак да су бројна питања и проблеми у вези са НКН још увек отворени и да и даље постоји широк простор не само за прецизније дефинисање основних концепата већ и за унапређење читавог система заштите НКН у различитим земљама.

Зборник отвара тематска целина под називом *Теоријски приступи нематеријалном културном наслеђу*. Мирослава Лукић Крстановић (*Програмирање нематеријалног културног наслеђа: праксе, знања и формати*) и Милош Матић (*Проблем идентитета заједница у домену нематеријалног културног наслеђа*) доносе своја запажања о примени концепта НКН, начину употребе Конвенције и њених инструмената, а затим отварају питање улога „носилаца“ у стварању Националног регистра. Док се рад Мирославе Лукић Крстановић већином односи на пример Србије, указујући на конфронтацију између административних стратегија и научних проблематизација, рад Милоша Матића се више усмерава на проблем идентитета заједница, уз закључак да концепт очувања НКН више продубљује разлике међу заједницама (друштвима) него што доприноси очувању идентитета. Адела Пукл и Ања Јерин у раду *Vloga nosilcev pri nastajanju registra nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji* указују на важност примене „bottom-up“ приступа, као и на значај сарадње експерата и носилаца НКН, која је незаобилазна у формирању Националног регистра. У последњој студији Вања Павићевић (*Нематеријално културно наслеђе: између правне теорије и живе традиције*) анализира везу између НКН и права, наглашавајући важност постојања и дефинисања правног оквира, уз примену мултидисциплинарних инструмената заштите.

У оквиру друге тематске целине – *Домени нематеријалног културног наслеђа*, Наила Церибашић (*Музика као aide-mémoire програма нематеријалног културног наслеђа: питања репрезентације, поседовања, одрживости и експертисе*), Данка Лајић Михајловић (*Очување музичког наслеђа у Србији: компетенције, менаџмент и мониторинг*), Селена Ракочевић и Здравко Ранисављевић (*Традиционални плес у Србији: између нематеријалног културног наслеђа и савременог стваралаштва*) и Барбара Иванчић Кутин (*Govorjeno (ustno) jezikovno izročilo v slovenskem registru nesnovne kulturne dediščine in odnos domačinov na primeru vpisanih enot z bovškega*) доносе драгоцене увиде из сфере музичког, плесног, као и језичког наслеђа, које у Конвенцији није препознато као засебан домен, што је повод за разматрање тога како се и уз помоћ којих инструмената у будућности можемо односити према овом недостатку.

Трећа тематска целина, насловљена као *Национална искуства у очувању нематеријалног културног наслеђа*, пружа увид у примере из Босне и Херцеговине, Русије и Јапана. Ауторке радова Јеленка Пандуревић (*Нематеријално културно наслеђе: научноистраживачка пракса и административни аспекти. Искуства из Босне и Херцеговине*), Олга А. Пашина (*Сохранение нематериального культурного наследия: российский опыт*) и Данијела Васић (*Заштита нематеријалног културног наслеђа у Јапану*) кроз конкретне примере отварају питања политике и праксе очувања НКН у различитим државама. У првом раду се разматра улога научне заједнице у процесу издвајања, дескрипције и номинације појединих елемената у сложеној државној организацији и недовољно јасно артикулисаном културној политици Босне и Херцеговине. Примена одредби Концепта за очување и развој нематеријалног културног наслеђа народа Руске Федерације (спровођење теренских и научних истраживања, објављивање њихових резултата, обука стручњака у области НКН, формирање електронског каталога НКН и др.) тема је другог рада, док је у последњој студији ове целине приказана политизација нематеријалног културног наслеђа кроз пример Јапана. Поменути радови темељно приказују сложеност административних стратегија, политике репрезентације и перцепције НКН.

Специфични изазови у очувању нематеријалног културног наслеђа наслов је четврте тематске целине, која обухвата пет радова. Они показују са којим се све изазовима и проблемима стручњаци суочавају како при упису неког елемента у Регистар НКН тако и у вези са одрживости већ уписаних елемената. Рад који отвара ово поглавље јесте *Певање уз гусле у доба пандемије: о проблемима одрживости нематеријалног културног наслеђа* ауторке Смиљане Ђорђевић Белић, која анализира текстове песама изведених уз гусле насталих током пандемије коронавируса. Као елемент који је 2018. године уписан и на Репрезентативну листу нематеријалног културног наслеђа човечанства, „певање уз гусле“ је добар пример трансформације неког елемента у новим друштвеним околностима. Питања која ауторка покреће – до које мере су прихватљиве промене неког елемента, ко су ауторитети који описане промене верификују као (не)прихватљиве, како се промене процењују као повољне или неповољне за видљивост елемента у широј заједници – јесу неизоставна питања, која би се могла поставити и у многим другим примерима. Следе радови Александра Павловића (*Покладна свадба у Штрпцу: разговор са „Краљевићем Марком“*) и Ирене Медар Тање и Иване Дојчиновић (*Бањалучка кера: културно наслеђе Републике Српске*), у којима је изложена грађа прикупљена путем интервјуа/анкете са носиоцима НКН, на основу које се реконструише континуитет, односно

трансформација уписаних елемената са подручја Косова и Метохије и Републике Српске. Последња два рада, аутора Марка Стојановића (*Гуча: дуг пут до заштите нематеријалног културног наслеђа*) и Биљане Сикимић (*Критична места заштите нематеријалног културног наслеђа Србије*), доносе интересантну и врло важну „инсајдерску“ перспективу – из рада Комисије за упис елемента у Регистар нематеријалног културног наслеђа у Србији. Стојановић се бави примером „Драгачевског сабора трубача“ у Гучи, указујући на тешкоће које су пратиле упис овог елемента у Регистар, док се Биљана Сикимић усмерава на оне елементе који нису били прихватљиви из угла етике и позитивног права, из сфере породичне приватности, спорног континуитета и одрживости.

Последње две тематске целине у вези су са истраживањима традиционалне културе и савременом фолклористиком. У првој од њих, под насловом *Савремена теренска истраживања*, Валентина Питулић (*Обредни хлебови у традиционалној култури Срба на Косову и Метохији*) анализира улогу обредних хлебова у свакодневном животу у време календарских празника и у обредима животног циклуса на Косову и Метохији. Истраживање карашевских овчарских обичаја који се полако губе приказано је у раду Михаја Радана и Миљане-Радмиле Ускату *Karaševski ovčarski običaji nekad i sad: od redukcije do nestanka ovčarskih tradicija*. Изложена грађа у овом раду прикупљана је од осамдесетих година двадесетог века, што је омогућило ауторима да у дијахронијској перспективи сагледају промене ових обичаја, као и да утврде заједничке елементе у пастирским обичајима Карашевака и банатских Румуна. Последња студија овог поглавља *Из историје сабирања фолклора влахов и румын долине Тимока*, чије су ауторке Наталија Г. Голант и Марија М. Рижова, прати историјат прикупљања и публиковања фолклорних текстова Влаха и Румуна у Тимочкој Крајини.

Последње, шесто поглавље – *Усмени фолклор: нова читања* састоји се од пет радова. У свом раду *Огонь и вода в славянской символике сновидений* Александар В. Гура анализира односе симболике ватре и воде, њихове међусобне утицаје, комбинације и мешања, који су дубоко укорењени у језику и култури, што омогућава идентификовање универзалних културних значења. У раду *Са позиција књижевне и социјалне маргине: наивца у избеглиштву* Данијела Николић Поповић представља резултате истраживања ауторских текстова песника наивца избеглог са простора Косова и Метохије 1999. године. Анализирајући доминантне мотиве и употребу фолклорне грађе у његовом стваралаштву, ауторка закључује да је наивно стваралаштво одређено „ауторском позицијом и несумљивом зависношћу од интересовања, способности и статуса који аутор има у оној заједници у којој борави“ (стр. 386). Тумачење усмених

наратива, пре свега културно-историјских предања и животних прича, кроз призму Фукоових теоријских поставки изнетих у књизи *Надзира-ти и кажњавати*, представља иновативан приступ фолклорној грађи, који Ана Јањић излаже у раду *Свевидеће око Паноптикона: један поглед на усмену нарацију*. Следи рад Марине Младеновић Митровић – *Веселин Чајкановић као приређивач збирке „Српске народне приповетке“ (1927)*, у коме се ауторка бави Чајкановићевим избором фолклорне грађе из Архива САНУ приликом приређивања поменуто збирке. Ауторка осветљава врсту измена које је Чајкановић направио, а његов приређивачки поступак сагледава у односу на целокупну рукописну грађу. Зборник се завршава радом *Осврт на полемику поводом објављивања „Црвеног бана“* Александре Миљановић, у коме ауторка разматра полемику која се крајем седамдесетих година двадесетог века водила у листу Политика између приређивача пете књиге *Српских народних пјесама из необјављених рукописа Вука Стефановића Караџића* и приређивача књиге *Црвен бан*. Кроз приказ ове полемике ауторка разматра питања ауторства, односа према еротском у фолклору и тога какво је место полемике у књижевности данас.

Значај зборника *Савремена српска фолклористика XI* огледа се, пре свега, у доприносу истраживањима из домена нематеријалног културног наслеђа и фолклористике. Он се види кроз могућност компарације примене Унескове Конвенције о очувању нематеријалног културног наслеђа или изазова са којима се суочавају стручњаци у домену очувања НКН у различитим земљама, затим у указивању на непрепознате аспекте појединих проблема, покушаје увођења иновативних приступа истраживању или интерпретацији фолклорне грађе, као и у критичком преиспитивању самих аутора и представљању сопствених дилема. Разноврсност тема, коренито критичко промишљање урађеног, мултидисциплинарност и интернационалност овог зборника препоручују га научницима садашњих и будућих истраживања сличних тема.

Биљана Анђелковић / Biljana Andelković
Етнографски институт САНУ, Београд /
The Institute of Ethnography SASA, Belgrade
E-mail: biljana.andjelkovic@ei.sanu.ac.rs
<https://orcid.org/0000-0001-9889-5719>

Примљено/Received: 05. 09. 2023.
Прихваћено/Accepted: 07. 09. 2023.